

KONKURENCIESCHOPNOSŤ CHOVU OVIEC V EÚ COMPETITIVENES OF SHEEP PRODUCTION IN THE EU

LAZARČÍK Juraj, (SR)

ABSTRACT

In recent years sheep production has been the most stable production of animal products. Introduction of machine milking has increased the productivity of labor and competitiveness of the sector. Among other factors influencing competitiveness belong fertility, yields, and age of sheep. Sheep production has a positive effect on landscape. An ideal situation occurs when landscape maintenance is achieved through agricultural production. In the EU countries there is a deficit of sheep products. This deficit increases. From quantitative perspective Slovakia has a disadvantage relative to Rumania, Bulgaria, Poland and Hungary, which are the countries with higher number of sheep. Slovakia has an advantage with respect to transport cost but this advantage can change. Slovakia has to stress the quality of production. Slovakia has all prerequisites for the development of sheep production and placing of sheep products at the European market.

KEY WORDS

sheep production, European Union, competitiveness, Slovakia

ÚVOD

Chov oviec je na území Slovenska jednou z najstarších činností poľnohospodárstva. Ovca je zvierka, ktoré svojimi biologickými a úžitkovými vlastnosťami významne ovplyvnila civilizačný proces človeka. Ovce zaraďujeme v európskom, ale aj svetovom meradle k najpočetnejším zastúpeným hospodárskym zvieratám. Ovčiarstvo na Slovensku má svoje nezastupiteľné postavenie a význam z dvoch základných funkcií, ktoré plní – a to z funkcie produkčnej a mimoprodukčnej. Produkčná spočíva v dopĺňovaní surovínovej základne, obohacuje výživu a poskytuje pracovné príležitosti pre obyvateľstvo. Mimoprodukčná úzko súvisí s krajinotvornou funkciou poľnohospodárstva a jej plnenie bez oviec v podmienkach Slovenska je obtiažne.

MATERIÁL A METÓDY

Cieľom príspevku je zhodnotiť súčasnú produkčnú výkonnosť chovu oviec a na základe dostupných údajov posúdiť jeho budúcnosť a konkurencieschopnosť v EÚ. Riešená problematika bola súčasťou inštitucionálneho výskumu E IV, riešeného na Katedre ekonomiky v rokoch 2003 - 2005. Modelovanie vývoja vybraných ukazovateľov v chove oviec sme robili pomocou PC v programe EXEL.

Pri riešení stanovenej úlohy bola použitá metóda triedenia. Na základe štatistického rozboru bola zhodnotená situácia vo výrobe ovčích produktov a rezervy v dosahovaní konkurencieschopnosti v EÚ.

Podkladové údaje boli zisťované zo Štatistického úradu SR, Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave, Zväzu chovateľov oviec a kôz v Banskej Bystrici, Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory v Bratislave, Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre a konzultáciami s chovateľmi oviec.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Chov oviec u nás podlieha výrazným výkyvom pokiaľ ide o ich počet a produkciu jednotlivých ovčích produktov. Otvplyvňuje ho vytvorenie primeraného chovateľského prostredia a predovšetkým vhodné makroekonomické podmienky. Prevažná časť oviec

chovaných na Slovensku je kombinovaného typu. Po vstupe do EÚ sa chovatelia zameriavajú výlučne na produkciu mlieka a produkciu jatočných jahniat. Na jatočnej produkcii predstavujú jahňatá okolo 60 %, predávajú sa hlavne pred Veľkou nocou. Ovčia vlna kvôli dlhodobu nízkym realizačným cenám a neustálym odbytovým ťažkostiam sa dostala na okraj záujmu producentov.

Cesta ďalšieho rozvoja a konkurencieschopnosti musí ísť cez ekonomickú stabilitu, ktorú dosiahneme len cez intenzitu dosahovanú v reprodukčných a produkčných ukazovateľoch.

Produkčné zameranie chovu oviec po vstupe do EÚ sa sústreďuje do dvoch základných systémov a to na:

- trhovú produkciu mlieka spojenú s produkciou jahniat
- trhovú produkciu ťažších jatočných jahniat.

Pri uvedených produkčných systémoch zohráva dôležitú úlohu početnosť vrhu, intenzita plodnosti a pravidelná plodnosť, ktoré podmieňujú pravidelnú produkciu potomstva a produkciu mlieka bahníc. Aj o množstve vyprodukovaného jahňacieho mäsa rozhoduje nielen výkrmivosť, jatočná hodnota, ale hlavne plodnosť bahníc ako limitujúci faktor.

V roku 2003 sa vyviezlo 661,1 tony oviec o živom stave a 346,2 tony ovčieho mäsa, spolu sa teda v roku 2003 vyviezlo 688 ton ovčieho mäsa.

V roku 2004 sa vyviezlo o 18,9 tony viac mäsa v živom stave ako v roku 2003, teda 680 ton a 380 ton ovčieho mäsa, čo spolu predstavovalo 731,6 tony mäsa. Je to o 6,32 % viac ako v roku 2003.

Produkcia vlny v roku 2003 predstavovala 893 ton, ale v roku 2004 bol opäť mierny pokles na 864 ton. Aj napriek tomu, že vlna sa ťažšie speňažuje na trhu, stále zostáva zachovaný jej význam pre zvieratá chované vo vyšších nadmorských výškach a preto je potrebné dbať o zachovanie jej kvality.

Ovčie mlieko a mäso má v zahraničnom obchode kladné saldo. Výsledky obchodného salda s ovčiami výrobkami skresľuje pasívne saldo s ovčou vlnou.

Súčasný chov oviec priamo závisí od Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Chovatelia majú viac zdrojov, z ktorých sa poskytujú finančné prostriedky. Je to národná podpora, priame platby, doplatok priamych platieb a štrukturálne fondy. Skutočnosť po vstupe do EÚ je taká, že prostriedky na vyplatenie národných dotácií sú obmedzené a niektoré schémy podpory, ktoré boli deklarované nie sú uplatňované pre záporné stanovisko EÚ.

Výhodou systému poskytovania národných dotácií je rovnomerné rozdelenie finančných prostriedkov. To znamená, že Poľnohospodárske platobné agentúry prijímajú žiadosti do určitého termínu. Oprávnené žiadosti spočítavajú a následne podľa limitu financií, rovnako rozdeľujú medzi žiadateľov. V oblasti priamych platieb sa Slovensko zapojilo do využívania zjednodušenej platby na plochu. Finančné prostriedky sú rozdelené na 1 ha plochy a vyplácajú sa na základe oprávnených žiadostí. Výška priamych platieb je však ročne odstupňovaná, navyšovanie je postupné, napr. v roku 2004 to bolo 25 %, v roku 2005 30 % a pre rok 2006 35 % až do roku 2013 na 100 %. V praxi to znamená, že v prípade priamych platieb na bahnicu bez produkcie mlieka je v členských krajinách poskytovaná výška do 21 EUR, pričom pre Slovensko v roku 2004 sa počítalo 25 % a táto suma bola súčasťou jednotnej platby na plochu. Vstupom do EÚ chovatelia oviec nadobudli určitú istotu, že predajú vyprodukované mlieko a jatočné jahňatá za prijateľnú cenu, ale je aj subvenčne podporovaný.

Rôzne formy podpory podnikania v oblasti malých preživavcov čiastočne kompenzujú rozdiely medzi nákupnými cenami hlavných ovčích produktov /mlieko, syr, mäso/ a stále prudko stúpajúcimi nákladmi na ich produkciu. Hlavnou úlohou chovateľov v konkurenčnom prostredí EÚ je to, aby vyprodukovali uvedené komodity v prepočte na bahnicu, čo najviac aj keď je samozrejme, že vyššia úžitkovosť vyžaduje aj vyššie náklady na bahnicu, ale v konečnom dôsledku náklady na jednotku produkcie budú nižšie.

V prevažnej väčšine chovu oviec sú preukazné rezervy pri riadení a organizácii stáda a produktivite práce. Rezervy sú vo využívaní racionálnych systémov chovu a vo využívaní kvalitného genofondu. V tomto smere nezostáva nič iné, len na prispôbiť vyspelejším krajinám, ak chceme byť konkurenčne schopnými. V oblasti chovu dojných oviec je to Francúzsko, Taliansko, Španielsko, ale najmä susedné Rakúsko.

Tradičný salašnícky systém extenzívne chovaných dojných oviec by mohol existovať len v prípade silnej dotačnej a inej podpory smerujúcej na rozvoj vidieka a agroturistiky.

Z doterajších skúseností vyplýva, že obstať v súčasnom konkurenčnom boji môžu len chovatelia vysokoprodukčných bahníc s minimálnou úžitkovosťou 1 liter mlieka denne. To umožňuje prifarmový chov so strojovým dojením primeranou výživou, dobrou organizáciou práce zdravých a dlhovekých bahníc. Tu si musíme priznať, že naše najviac zastúpené čistokrvné cigajské a valašské ovce v tradičnom systéme chovu budú túto požiadavku len ťažko plniť. Chovatelia sa musia orientovať na také plemená oviec, ktoré mu prinesú maximálny zisk a nie pridržovať sa iba tradičných plemien. Samozrejme, že ich treba zachovať, ale formou chránených chovov.

Druhým perspektívnym produkčným zameraním musí byť pre zachovanie konkurencieschopnosti mäsový program. Ale tento program podľa doterajších skúseností je ešte obtiažnejší ako mliekový program. Väčšina krajín EÚ je zameraná na chov nedojných oviec okolo 90 % populácie. Konkurovať krajinám s dlhoročnými skúsenosťami a chovom kvalitných ťažkých jatočných jahniat bude náročné, nakoľko doteraz sme tento systém nepoužívali.

Pre chov mäsových oviec na Slovensku hovoria okrem iného tisícky hektárov nevyužitých ľadom ležiacich trvalých trávnych porastov.

ZÁVER

Podľa našich prepočtov v roku 2005 na Slovensku by sme mali chovať 327 000 ks oviec, z toho 214 000 bahníc. V skutočnosti v roku 2005 sme chovali 317 000 ks oviec a z toho 225 000 ks bahníc, keby sme dodržali doterajší trend od roku 1990, tak v roku 2010 by sme mali chovať 322 480 ks oviec, z toho 215 910 ks bahníc.

Využitím štatisticko – matematických metód očakávaný vývoj jatočných oviec v živom v roku 2005 by mal dosiahnuť 3727 ton. Skutočná produkcia jatočných oviec v roku 2005 bola 3650 ton v živej hmotnosti /menej o 4,62 % ako v roku 2004/. Podľa nami stanovenej prognózy by mala uvedená produkcia v roku 2010 dosiahnuť 3938 ton.

Výroba mlieka podľa našich prepočtov v roku 2005 mala byť 11 889 tisíc litrov a reálne dosiahnutá predstavovala 11 290 tis. litrov /o 6,52 % viac ako v roku 2004/. Modelovo v roku 2010 by produkcia mala byť 13 334 tis. litrov.

Modelovo vypočítaná produkcia ovčej vlny v pote v roku 2005 mala byť 899 ton, ale dosiahnutá bola 875 ton /o 0,23 % viac ako v roku 2004/. Podľa nášho algoritmu v roku 2010 by produkcia vlny mala byť 884 ton.

Hlavnou úlohou je výrazne zlepšiť všetky ekonomicky významné produkčné a reprodukčné ukazovatele oviec chovaných na Slovensku. Musíme pritom využívať racionálny systém chovu, progresívnu techniku a technológiu a kvality genofondu oviec s kombinovanou úžitkovosťou, ale aj špecializovaných dojných a mäsových plemien, čo sa nezaobíde bez kvalitnej šľachtiteľskej práce. To všetko si bude vyžadovať stabilnú subvenčnú a inú podporu chovateľov podľa zámerov EÚ.

ANOTÁCIA

Chov oviec v posledných rokoch je najstabilnejší z chovov. V mliekovom programe je dôležité zavádzanie strojového dojenia v dostupných lokalitách, čím sa zvýši produktivita práce ako jeden z predpokladov konkurencieschopnosti. Ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú

konkurencieschopnosť v chove oviec sú plodnosť, úžitkovosť a dlhovekosť bahníc. Ovčiarstvo má aj dôležitú krajinotvornú funkciu. Ideálne je, keď krajinotvorba sa udržuje cez poľnohospodársku produkciu. V krajinách EÚ je deficit ovčích produktov a ten sa prehľbuje. Z hľadiska kvantít máme nevýhodu v porovnaní s Rumunskom, Bulharskom, Poľskom a Maďarskom. Určitou výhodou sú dopravné náklady, ale aj to sa môže zmeniť v náš neprospech. Zostáva iba kvalita a ročné obdobie dodávky, čo pri súčasnom rozvoji vedy a techniky by nemal byť problém. Záverom môžeme povedať, že Slovensko má všetky predpoklady pre rozvoj chovu oviec a umiestnenie ovčích produktov na európskom trhu.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

ovčie produkty, Európska únia, kompetentný, Slovensko

LITERATÚRA

1. Dvonč, J., Slíž, K, Kovalská, O. : Spoločná organizácia trhu EÚ s ovčím a kozím mäsom. ISBN 80-7139-098-4
2. Lazarčík, J. : Faktory podnikovej úspešnosti v podmienkach európskeho agrárneho trhu. Nitra, SPU FEM, s. 452-457, ISBN 80-8069-615-2
3. Margetin, M. : Šľachrenie dojných oviec. Nitra, 2005, ISBN 80-8069-617-9
4. Žatkovič, J. : Situačná a výhľadová správa „OVCE“, 2005, VÚEPP Bratislava, ISBN 90-8058-188-6

KONTAKTNÁ ADRESA

doc. Ing. Juraj Lazarčík, CSc., Katedra ekonomiky Fakulta ekonomiky a manažmentu, Tr.A.Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel. 037/ 6508 527

Recenzent: prof. Ing. František Kuzma, PhD.